

Świadomość profilaktyki raka szyjki macicy wśród kobiet zgłaszających się do poradni K

Awareness of cervical cancer prevention among patients of gynecological outpatient clinic

Ulman-Włodarz Izabela^{1,2}, Nowosielski Krzysztof², Romanik Małgorzata^{2,3},
Pozowski Janusz², Jurek Marzena¹

¹ Katedra i Klinika Ginekologii i Położnictwa, Wydział Opieki Zdrowotnej, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach

² Klinika Ginekologii i Położnictwa, Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Tychach

³ Katedra i Zakład Mikrobiologii Lekarskiej, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach

Streszczenie

Wstęp: Poprawa sytuacji epidemiologicznej raka szyjki macicy w Polsce jest zadaniem dla wszystkich pracowników służby zdrowia. Rak szyjki macicy jest nowotworem, któremu w dużym stopniu można zapobiec, co łączy się z koniecznością uzmysłowienia współczesnym populacjom potrzeby podejmowania wielopłaszczyznowych działań celem efektywnego planowania i wdrażania programów profilaktyki.

Cel pracy: Celem pracy jest określenie poziomu wiedzy kobiet na temat raka szyjki macicy oraz sposobów zapobiegania temu schorzeniu.

Materiał i metodyka: Badaniem o charakterze ankiety objęto grupę 250 kobiet w wieku 18-60 lat korzystających z usług medycznych Centrum Medycznego MultiMedis w Krakowie. Narzędziem badawczym był samodzielnie przygotowany kwestionariusz składający się z części ogólnej (dane socjoepidemiologiczne) oraz szczegółowej dotyczącej epidemiologii, diagnostyki i profilaktyki HPV.

Wyniki: 68% kobiet oceniła swoją wiedzę na temat profilaktyki raka szyjki macicy na poziomie średnim. Dla kobiet najczęściej wykorzystywanym źródłem zdobywania informacji o profilaktyce raka szyjki macicy były czasopisma (59%), następnie telewizja, radio (47%) i Internet (38%). Lekarz ginekolog był źródłem wiedzy o profilaktyce dla co trzeciej respondentki. 43% respondentek zgłaszała się do pobrania wymazu cytologicznego z własnej inicjatywy, a 3% kobiet wykonało badanie zainspirowane zaproszeniem na profilaktyczne badanie przesiewowe. Głównymi przyczynami unikania badania cytologicznego były: lęk przed bólem (39%), brak objawów choroby (18%), niedbałość i lekkomyślność (15%), oraz uczucie wstydu (12%).

Wnioski:

1. Wiedza kobiet zgłaszających się do poradni K na temat infekcji wirusem brodawczaka ludzkiego oraz profilaktyki infekcji HPV jest niska.
2. Konieczne jest rozszerzenie działań edukacyjnych, szczególnie w zakresie głównych czynników wywołujących raka szyjki macicy oraz przebiegu samego badania cytologicznego celem zmniejszenia zachorowalności i redukcji lęku przed samym badaniem przesiewowym w profilaktyce raka szyjki macicy.

Słowa kluczowe: **profilaktyka / rak szyjki macicy / wiedza /**

Adres do korespondencji:

Izabela Ulman-Włodarz
Katedra i Klinika Ginekologii i Położnictwa
Wojewódzki Szpital Specjalistyczny nr 1 w Tychach
ul. Edukacji 102, 43-100 Tychy
e-mail: sekretariat@ginekologia.tychy.pl

Otrzymano: 10.06.2010
Zaakceptowano do druku: 20.12.2010

Abstract

Introduction: Improvement of cervical cancer statistics in Poland is believed to be one of the main goals of all medical services. Cervical cancer is an easily preventable neoplasm thus effective strategies for its prophylaxis should be proposed and introduced to the whole population of Polish citizens.

Objectives: The aim of the study was to measure the extent of knowledge of females about cervical cancer and its prevention.

Material and methods: 250 female patients of gynecological clinic at the Medical Centre in Krakow, Poland, aged 18-60, were included into the retrospective study. The research was based on an original questionnaire designed by the authors containing questions concerning general socio-epidemiological status, as well as cervical cancer epidemiology and HPV infection prevention methods.

Results: The majority of respondents (68%) rated their knowledge on cervical cancer prevention strategies as medium. The main sources of information on that prophylaxis were: women's magazines (59% of respondents), media (47%) and Internet (38%). Additionally, only one in three women acquired that information from gynecologist. The main reason for performing the Pap smear test was the request of the respondent (43% of cases). Only 3% of them attended the test as a result of a personal invitation sent by National Health Service. The main reasons for not attending Pap smear test were: fear of pain (39%), lack of any symptoms (18%), carelessness (15%) and embarrassment (12%).

Conclusions:

1. Knowledge on HPV infections and cervical cancer prevention among women attending gynecological outpatient clinic is insufficient.
2. Education, especially in the field of cervical cancer main risk factors as well as the course of pap smear collection, seems to be necessary in order to reduce the cervical cancer morbidity and the fear of performing pap smear tests.

Key words: **prevention / uterine cervical cancer / knowledge /**

Wstęp

Rak szyjki macicy stanowi poważny problem zdrowotny i społeczny. Jest on jednym z najczęstszych nowotworów złośliwych narządu rodowego. Każdego roku na świecie zapada na raka szyjki macicy około 493 tysięcy kobiet, a umiera z jego powodu przeszło 300 tysięcy. Prawie 80% przypadków raka szyjki macicy jest rozpoznawanych w krajach rozwijających się [1, 2].

Polska należy do krajów o wysokiej zachorowalności i umieralności z powodu raka szyjki macicy [3]. Według danych z Krajowego Rejestru Nowotworów w 2007 roku w Polsce odnotowano 3431 zachorowań na nowotwory szyjki macicy i 1907 spowodowanych przez nie zgonów. Standaryzowany współczynnik zachorowalności wynosi 11,8, a umieralności 5,0. Zgodnie z tymi danymi rak szyjki macicy stanowi 5,2% wszystkich nowotworów, co stawia go na 4 miejscu wśród powodów zachorowań. Najwyższą zachorowalność w 2007 roku stwierdzono w województwach: warmińsko-mazurskim i podlaskim, a najniższą w województwie mazowieckim i wielkopolskim [3, 4].

Ogromne znaczenie dla obniżenia zachorowalności i umieralności mają badania profilaktyczne raka szyjki macicy. Programy powszechnej profilaktyki powinny być zintegrowane z istniejącym systemem opieki zdrowotnej oraz dostosowane do ekonomicznych, socjalnych i kulturowych możliwości kraju [1-3].

W obecnych czasach, przy wysokim poziomie wiedzy dotyczącej tego schorzenia, kobiety nie powinny umierać z powodu raka szyjki macicy. Aby ten cel osiągnąć, należy uświadamiać wszystkie kobiety, że przez czynną profilaktykę można temu schorzeniu zapobiegać oraz uczyć zachowań prozdrowotnych.

Poprawa sytuacji epidemiologicznej raka szyjki macicy w Polsce jest zadaniem dla wszystkich pracowników służby zdrowia. Rak szyjki macicy jest nowotworem, któremu w dużym stopniu można zapobiec, co łączy się z koniecznością umysłowania współczesnym populacjom potrzeby podejmowania

wielopłaszczyznowych działań celem efektywnego planowania i wdrażania programów profilaktyki.

Cel pracy

Celem pracy jest określenie poziomu wiedzy kobiet na temat raka szyjki macicy oraz sposobów zapobiegania temu schorzeniu.

Materiał i metodyka

Badaniem o charakterze ankietowym objęto grupę 250 kobiet w wieku 18-60 lat korzystających z usług medycznych Centrum Medycznego MultiMedis w Krakowie. Kryterium włączenia do badania był wiek pomiędzy 18 a 60 rokiem życia oraz świadoma zgoda pacjentki na udział w badaniu. Badania przeprowadzono w okresie od 01 września do 30 listopada 2008 roku.

Narzędziem badawczym był samodzielnie przygotowany kwestionariusz składający się z części ogólnej (dane socjoepidemiologiczne) oraz szczegółowej dotyczącej epidemiologii, diagnostyki i profilaktyki HPV. Pytania miały zarówno charakter zamknięty, jak i otwarty. Pytania sformułowano tak, by były zrozumiałe dla szerokiego grona osób, bez względu na ich poziom intelektualny. Uzyskane dane przeanalizowano metodą analizy opisowej, przy pomocy programu komputerowego Microsoft Excel.

Wyniki

Średni wiek ankietowanych kobiet wynosił $31,4 \pm 5,21$ lat (przedział 18-60 lat). Badana grupa kobiet była zróżnicowana pod względem wieku, miejsca zamieszkania, wykształcenia oraz stanu cywilnego.

56% kobiet stanowiły osoby stanu wolnego, a 44% – mężatki. W badanej populacji dominowały kobiety z wykształceniem średnim (54%), a najmniej liczną grupę stanowiły respondentki

Świadomość profilaktyki raka szyjki macicy wśród kobiet zgłaszających się do poradni K.

z wykształceniem podstawowym (4%). Ponad połowa ankietowanych kobiet (57%) mieszka w mieście, natomiast 43% respondentek zamieszkiwała tereny wiejskie. Wśród ogółu badanych kobiet 68% kobiet posiadało stałe zatrudnienie, 32% nie pracowało.

Analiza częstości wizyt u ginekologa wykazała, że jedna trzecia kobiet odbywała badanie ginekologiczne raz w roku, co 6 miesięcy lub częściej badało się 24% kobiet, raz na 2-3 lata 13%. 18% respondentek deklarowała, że dotąd nie była nigdy u ginekologa. W grupie badanej znalazły się również kobiety, które zgłaszały się do lekarza ginekologa tylko wtedy, gdy miały dolegliwości (11%). Nieliczną grupę (2%) stanowiły kobiety, które badały się ginekologicznie co pięć lat lub rzadziej.

56% respondentek zgłaszało się do lekarza ginekologa na badanie kontrolne. Dla 31% ankietowanych powodem zgłoszenia się było występowanie dolegliwości, 13% zgłaszało się na wizyty w związku ze stosowaniem antykoncepcji.

68% ankietowanych kobiet oceniała swoją wiedzę na temat profilaktyki raka szyjki macicy na poziomie średnim, a 7% jako wysoki.

Według opinii 33% respondentek profilaktyka raka szyjki macicy polega głównie na przeprowadzaniu kontrolnych badań ginekologicznych. 29% ankietowanych kobiet profilaktykę raka szyjki macicy rozumie jako wszelkiego rodzaju działania mające na celu zapobieganie występowaniu raka szyjki macicy, 21% - badania cytologiczne, 8% - higienę osobistą, a 2% - zapobieganie infekcjom przenoszonym drogą płciową oraz badania USG. 4% ankietowanych deklarowało, iż nic nie rozumie pod tym pojęciem, a jedynie 4% kobiet jako profilaktykę raka szyjki macicy wymieniło szczepienia przeciwko wirusowi brodawczaka ludzkiego.

Dla 59% kobiet najczęściej wykorzystywanym źródłem zdobywania informacji o profilaktyce raka szyjki macicy były czasopisma, następnie telewizja, radio (47%) i Internet (38%). Lekarz ginekolog i położna był źródłem wiedzy o profilaktyce dla odpowiednio: 30% i 38%.

97% respondentek uważała, że rak szyjki macicy jest schorzeniem, które można łatwo wykryć. Równocześnie 69% z nich wiedziało, że istnieją metody profilaktyki tego schorzenia, a najczęściej wymienianym sposobem zapobiegania rakowi szyjki macicy były regularne badania cytologiczne (21% respondentek) i szczepienia przeciwko wirusowi HPV (17% ankietowanych).

Badanie cytologiczne było rozumiane jako „wymaz z szyjki macicy” przez 91% ankietowanych kobiet. Jednie 5% odpowiadało, że badanie cytologiczne to badanie czystości pochwy, a 4% - badanie płodności.

Wymaz cytologiczny w okresie ostatniego roku wykonało 59% kobiet, 9% respondentek miało pobraną cytologię przed dwoma laty, a 6% - przed trzema lub czterema laty. Powyżej 5 lat temu cytologię miało pobranych 2% badanej grupy kobiet, natomiast 21% respondentek podało, że nigdy nie wykonano u nich badania cytologicznego. Równocześnie 95% respondentek uznało badanie cytologiczne za bardzo istotne.

Największa liczba respondentek - 43% - zgłaszała się do pobrania wymazu cytologicznego z własnej inicjatywy w celu profilaktycznym, u 19% wymaz cytologiczny został pobrany podczas okresowej wizyty ginekologicznej za namową lekarza, 9% zgłosiło się na badanie cytologiczne na zalecenie lekarza prowadzącego, 5% - z powodu dolegliwości, a jedynie 3% kobiet

wykonało badanie w odpowiedzi na zaproszenie na profilaktyczne badanie przesiewowe.

U większości kobiet (54%) badanie cytologiczne wykonano w placówce NFZ, w prywatnym gabinecie lub placówce - u 25% kobiet.

73% respondentek uważało, że kobiety powinny wykonywać badanie cytologiczne co rok. Wykonywanie badań co dwa lata sugerowało 10% kobiet, co trzy lata - 1%.

Analizując przyczyny unikania badania cytologicznego zaobserwowano, że głównym powodem były: lęk przed bólem (39%), brak objawów choroby (18%), niedbałość i lekkomyślność (15%), uczucie wstydu (12%), brak zlecenia lekarskiego (11%) oraz obawa o wynik badania (5%).

Za główną przyczynę wykonania badania cytologicznego badane kobiety podawały wystąpienie dolegliwości (55%). Rozmowa z lekarzem i choroba w rodzinie skłoniły do wykonania badania odpowiednio 34% i 31% ankietowanych, ulotki informacyjne - 15%, a imienne zaproszenie - 9% respondentek.

Analizując odpowiedzi respondentek na pytanie dotyczące sposobów profilaktyki raka szyjki macicy zaobserwowano, że dla 74% kobiet były to regularne badania kontrolne u lekarza ginekologa; dla pozostałych cytologia, szczepionka przeciw wirusowi HPV oraz leczenie nadżerek (odpowiednio dla 53%, 28% i 22%). 8% respondentek podawało badania krwi i badania genetyczne a 2% - mniejsza ilość kontaktów seksualnych. 4% ankietowanych kobiet stwierdziła, iż nie można uchronić się przed rakiem szyjki macicy.

Analiza pytań dotyczących epidemiologii zakażeń HPV wykazała, że zdaniem 87% respondentek rak szyjki macicy rozwija się bezobjawowo przez wiele lat i można go uniknąć przez regularne wykonywanie badań cytologicznych. Dla 14% badanych rak szyjki macicy powodowany jest przez stres, zmęczenie i złe warunki życia.

W grupie ankietowanych kobiet 38% stwierdziło, że rak szyjki macicy nie ma wczesnych objawów. Na upławy wskazywało 22% kobiet, na krwawienia - 24% badanych, a 16% badanych uznało, że pierwszym objawem raka szyjki macicy są bóle podbrzusza. Zdaniem 97% respondentek ryzykiem zachorowania raka szyjki macicy obciążone są wszystkie kobiety. 49% respondentek wiedziało, że HPV jest główną przyczyną rozwoju raka szyjki macicy, a co druga, iż wirus ten jest przenoszony przez kontakt płciowy lub bezpośredni kontakt ze skórą okolicy narządów płciowych. 59% ankietowanych była świadoma tego, że można się zaszczepić przeciw HPV.

Dyskusja

Skutecznym sposobem zapobiegania nowotworom szyjki macicy są: profilaktyka pierwotna i wtórna. Prewencja pierwotna opiera się przede wszystkim na immunoprofilaktyce oraz wszelkich działaniach mających na celu eliminację czynników ryzyka zachorowania; w ramach prewencji wtórnej wykorzystuje się przesiewowe badania cytologiczne, tzw. skrining.

W Polsce wymaz cytologiczny z szyjki macicy jest podstawą diagnostyki zmian przednowotworowych i nowotworowych szyjki macicy; wykrywalność tych stanów ściśle powiązana jest z liczbą wykonywanych badań profilaktycznych [5].

W 2005 roku Kazimierczak i wsp. przeprowadzili badania wśród kobiet województw śląskiego i świętokrzyskiego. Badaniem ankietowym objęto 200 kobiet, określono poziom wiedzy,

jaką posiadają kobiety na temat badania cytologicznego i konieczności jego wykonywania. W wyniku przeprowadzonych obserwacji stwierdzono: że kobiety nie mają dostatecznej wiedzy i motywacji do wykonywania profilaktycznych badań cytologicznych. Tylko co trzecia kobieta wykonywała badanie cytologiczne raz w roku, duży procent respondentek (30%) wykonuje je bardzo rzadko, a 15% nie wykonuje wcale. U 41% kobiet po raz pierwszy wykonano badanie cytologiczne w wieku 19-23 lat, 10% badanych kobiet nigdy nie miało pobranego wymazu cytologicznego z szyjki macicy. 64% kobiet zgłaszało się na badania kierowane przez lekarza ginekologa a 23% kobiet wykonywało badanie w celu profilaktycznym [6].

Wśród kobiet zgłaszających się do Centrum Medycznego MultiMedis w Krakowie odsetek kobiet korzystających z badań profilaktycznych nie jest również zadawalający, ale prezentowany poziom wiedzy wydaje się być nieco wyższy niż wśród badanych kobiet z województwa śląskiego i świętokrzyskiego.

Niepokojącym wynikiem zaobserwowanym przez autorów pracy była niska zgłaszalność kobiet na badania skriningowe szyjki macicy oraz niewielki odsetek respondentek zgłaszających się na badania w odpowiedzi na imienne zaproszenie. Interesującą analizę przyczyn niskiego odsetka badań cytologicznych w praktyce ginekologicznej przedstawił Spaczyński i wsp. [3]. Wspomniani autorzy wykazali, że główną przyczyną nieuczestniczenia w badaniach skriningowych raka szyjki macicy były: brak czasu, niechęć do badania oraz niechęć do zbadania przez nieznanego lekarza. Podobne wyniki uzyskali autorzy pracy – w grupie badanej 39% respondentek unikała badania cytologicznego ze względu na lęk przed badaniem i bólem.

Kozakiewicz i wsp. wśród mieszkanki Warszawy przeprowadzili badania dotyczące stanu wiedzy o potrzebie wykonywania wymazów cytologicznych. Jak wynika z danych, 78% respondentek wiedziało, jaki jest cel badania, ale mimo to 28% z nich nie zgłosiło się do lekarza. Połowa ankietowanych została skierowana na badanie cytologiczne przez ginekologa, a 29% ankietowanych wykonało je z własnej inicjatywy. W ramach profilaktycznych badań przesiewowych nie była badana żadna z ankietowanych warszawianek. Dane wykazały ponadto, że respondenci niedostatecznie korzystają z możliwości wykonania badania cytologicznego chroniącego je przed rakiem szyjki macicy [7]. Podobne wyniki obserwowali autorzy pracy w badanej grupie kobiet krakowskich – 3% ankietowanych kobiet wykonało wymaz cytologiczny w ramach profilaktycznych badań skriningowych.

Charązka i Bieńkiewicz oceniając wiedzę na temat profilaktyki raka szyjki macicy wśród studentek Uniwersytetu Medycznego w Łodzi i studentek Uniwersytetu Łódzkiego, wykazali, że poziom posiadanych informacji był niewystarczający. Równocześnie studentki Uniwersytetu Medycznego wykazały statystycznie większą wiedzę niż Uniwersytetu Łódzkiego [8]. Podobne badania dotyczące studentek Śląskiego Uniwersytetu Medycznego, przeprowadziła Droszol i wsp. w 2005 roku. Wykazały one, że świadomość onkologiczna studentek dotycząca nowotworów złośliwych narządów płciowych jest niewystarczająca. Wskazano także na zasadność uzupełnienia programu nauczania w akademiach medycznych o aktualne informacje dotyczące ginekologii onkologicznej [9]. Analogiczne wyniki dotyczące poziomu wiedzy w zakresie znajomości przyczyn zwiększających ryzyko raka szyjki macicy, pierwszych objawów

choroby oraz HPV uzyskali autorzy prezentowanej pracy konkludując, że wiedza ta jest niewystarczająca.

Bannach i wsp. w swoich badaniach przeprowadzonych wśród kobiet województwa kujawsko-pomorskiego, oceniali wpływ edukacji zdrowotnej na uczestnictwo kobiet w badaniach profilaktycznych. Badania te wykazały, że edukacja zdrowotna obniża poziom lęku przed chorobą nowotworową. Brak zachęty ze strony służby zdrowia powodował zmniejszone zainteresowanie badaniami profilaktycznymi. Wskazali również na konieczność zintensyfikowania działań edukacyjnych służby zdrowia [10]. Podobne wnioski nasuwają się po analizie wyników badań własnych autorów – strach przed badaniem cytologicznym i niewielki odzew na indywidualne zaproszenia wysyłane do kobiet mogą świadczyć o nieskuteczności dotychczasowych kampanii promujących profilaktykę infekcji HPV.

Wnioski

1. Wiedza kobiet zgłaszających się do poradni K na temat infekcji wirusem brodawczaka ludzkiego oraz profilaktyki infekcji HPV jest niska.
2. Konieczne jest rozszerzenie działań edukacyjnych, szczególnie w zakresie głównych czynników wywołujących raka szyjki macicy oraz przebiegu samego badania cytologicznego, celem zmniejszenia zachorowalności i redukcji lęku przed samym badaniem przesiewowych w profilaktyce raka szyjki macicy.

Piśmiennictwo

1. Michalska M. Epidemiologia raka szyjki macicy. W: Profilaktyka pierwotna i wtórna raka szyjki macicy - diagnostyka i leczenie. Red. Spaczyński M. Poznań: *Polskie Towarzystwo Ginekologiczne*. 2008, 11-18.
2. Centrum Onkologii – Instytut im. Marii Skłodowskiej Curie. Zakład Epidemiologii i Prewencji Nowotworów. Krajowy Rejestr Nowotworów, dostępny na stronie <http://epid.col.waw.pl/krn/>
3. Spaczyński M, Nowak-Markwitz E, Januszek-Michalecka L, [et al.]. Women's social conditions and their participation in Cervical Cancer Population Screening Program in Poland. *Ginekol Pol.* 2009, 80, 833-838. Polish.
4. Mould R. Statystyka zachorowań na nowotwory ze szczególnym uwzględnieniem raka prostaty, okrężnicy i odbytnicy, płuca oraz piersi i szyjki macicy. *Nowotwory*. 2008, 58, 213-220.
5. Kamińska J, Tobor E, Caus I, [et al.]. Badania diagnostyczne w profilaktyce raka szyjki macicy i ich wpływ na wykrywalność zmian nowotworowych tego narządu. *Ann Acad Med Siles.* 2005, 59, 438-442.
6. Kazmierczak M, Sipiński A, Stepien K, [et al.]. Profilaktyczne badanie cytologiczne w opinii kobiet z województw śląskiego i świętokrzyskiego. *Ann Acad Med Siles.* 2005, 59, 367-372.
7. Kozakiewicz B, Chądzyńska M, Dmoch-Gajzlerska E. Stan wiedzy warszawianek o potrzebie wykonywania badania cytologicznego. *Położna: nauka i praktyka*. 2008, 3, 7-17.
8. Charązka A, Bieńkiewicz A. Profilaktyka raka szyjki macicy w świadomości studentek. *Zdr Publ.* 2002, 112, 340-344.
9. Droszol A, Nowosielski K, Skrzypulec V, [et al.]. Świadomość onkologiczna studentek Śląskiej Akademii Medycznej dotycząca nowotworów żeńskich narządów płciowych. *Ann Acad Med Siles.* 2005, 59, 359-362.
10. Bannach M, Mierzwa T, Grabiec M, [et al.]. Wpływ edukacji zdrowotnej na uczestnictwo kobiet ze środowisk wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego w badaniach przesiewowych. *Ann Acad Med Siles.* 2005, 59, 251-256.